

PANELÁCI

Když se na jaře roku 2013 připravovalo číslo časopisu Beton TKS věnované panelovým sídlištím, byla jsem poprvé přivána k spolupráci, neboť se v té době právě rozbíhal „můj“ pětiletý grantový projekt na výzkum (nejen) panelových sídlišť „Panelová sídliště v České republice jako součást městského životního prostředí. Zhodnocení a prezentace jejich obytného potenciálu“. Završením naší spolupráce je účast na přípravě dalšího „panelákového“ čísla, které právě držíte v ruce. Náš grantový tým zde dostal možnost prezentovat část svého výzkumu.

Projekt, kterému začali jeho příznivci i členové týmu říkat zkráceně Paneláci (stejný název jsme zvolili i pro obě naše publikace), podpořilo Ministerstvo kultury ČR v rámci svého programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity, tzv. NAKI. Problematika panelových sídlišť je natolik komplexní a aktuální, že si zaslouží nezaujaté mezioborové zmapování, zasazení do místních i zahraničních souvislostí, zhodnocení a na jeho základě zařazení do dějin moderní architektury. Je to fenomén, který ovlivňuje naši minulost, přítomnost i budoucnost.

Z historického hlediska byly panelové domy přes 30 let nejtýpější a prakticky jedinou formou hromadné bytové výstavby a jako takové zásadní měrou spoluurčovaly sociální, kulturní i ekonomický vývoj naší země. Jde o téma, které se týká všech krajů a své paralely má i v zahraničí. V současnosti žije na sídlištích více než čtvrtina našich spoluobčanů – v 81,8 tisících panelových domů bydlí přes 2,7 milionu obyvatel České republiky.

Do budoucna bude stále naléhavější otázka, jak se vyrovnat s dědictvím

panelových sídlišť a jak zlepšovat jejich obytný potenciál, aby si udržela stávající obyvatele a lákala k bydlení nové, protože je dnes již jisté, že bourání plně obydlených celků ve velkém u nás není reálné.

Přestože se o panelových sídlištích v poslední době píše odborné i popularizační knihy, jsou námětem výstav, workshopů a studentských prací a reflektují je umělci, informace o nich jsou stále velmi kusé. Znovu a znovu se opakují stejná tvrzení a nikdo panelová sídliště dosud nezačal mapovat systematicky. Bylo proto výzvou pokusit se v tomto ohledu o první „rekognoskaci terénu“.

Základní tezi, z níž projekt vychází, vyslovil již v 90. letech Rostislav Švácha: „*Při všem špatném, co sídliště do sklonku 80. let u nás způsobila, pokládám jejich paušální odsudky za nemístné a vlastně nezodpovědné. (...) Vzpírám se zkrátka tomu, abych házel do jednoho pytle pražskou Novodvorskou a pražské Jižní Město 1, brněnské sídliště Lesná na jedné a například Bohunice na druhé straně. Mezi kvalitou těchto sídlišť totiž existují zřetelné rozdíly, dané schopnostmi architektů a rozmanitými politickými a ekonomickými podmínkami provádění jejich projektů. A dnešní seriózní architekti, investoři, historici umění, ba už i památkáři by se podle mého názoru měli naučit tyto rozdílné kvality vnímat a vyvozovat z toho důsledky*“ [1]. Přestože to někdy není na první pohled patrné, výstavba převážně většiny panelových sídlišť probíhala podle určitého urbanistického a architektonického záměru (i když ten se někdy v podmínkách nefunkčního hospodářství zcela rozmělnil).

Rostislav Švácha je odborným garantem celého projektu, do kterého se za-

pojily dvě desítky odborníků z různých institucí. Podařilo se nám zmapovat 73 sídlišť ze všech 14 krajů České republiky, a to především z umělecko-historického hlediska s přesahy do demografie a památkové péče. Vybrali jsme i několik tzv. protosídlišť, celků především z 50. let, kdy se domy stavěly klasickou zděnou technologií, využívaly se však přitom již některé prefabrikované prvky a principy funkcionalistického urbanismu. Jedním ze závěrů našeho výzkumu je návrh periodizace výstavby sídlišť do šesti vývojových etap.

Nechtěli jsme a nechceme sídliště ani adorovat, ani paušálně zatracovat. Naším primárním cílem je shromáždit co nejvíce informací o vybraných celcích, vytvořit faktografickou základnu pro případný další výzkum a interpretace. Větší část ze souboru dat a historických materiálů, který se nám v průběhu projektu podařilo dohledat a shromáždit, je popsána, analyzována a publikována vůbec poprvé. Výsledky výzkumu průběžně prezentujeme zájemcům z řad veřejnosti i odborných kruhů nejen již zmiňovanými výstavami, ale také doprovodnými programy, workshopy a přednáškami, publikacemi, specializovanou mapou, články v odborných periodikách, databázi či metodikami. Živou platformou jsou především facebook projektu a webové stránky www.panelaci.cz.

Nedávno vyšla naše první kniha Paneláci 1 – Padesát sídlišť v českých zemích, která je katalogem k cyklu exteriérových výstav Příběh paneláku, jež jsou od září 2014 postupně prezentovány ve všech krajských městech a na podzim tohoto roku dorazí do Prahy. Původně jsme chtěli tabule s výsledky našeho výzkumu vybraných sídlišť umístit v prostorách městských úra-

Obr. 1 Vernisáž v Kladně před Střední průmyslovou školou stavební a Obchodní akademii v ulici Cyrila Boudy 2954 1. září 2014 (foto: Jaromír Čejka)

Obr. 2 Vernisáž Příběhu paneláku v Pardubickém kraji na Karlovině v Pardubicích 3. února 2015 (foto: Eva Mahrezi)

Obr. 3 Výstavní plakáty pro Příběh paneláku ve Zlínském kraji připravené k výlepu (foto: Eva Mahrezi)

